

Dr. Suba Györgyné:
JÁSZBERÉNY EGYHÁZTÖRTÉNETE ÉS PLÉBÁNOSAI 1872–1883.

GYURKA JÓZSEF plébános (1872–1883)

Született 1826-ban, Sarluskán (Sarlókajszsa, Luzianky), Nyitra megyében. Bartakovics Béla érsek Egerben szentelte pappá 1854. szeptember 29-én.¹ 1854–1856. Detken káplán.

1857–1859. Püspökladányban káplán.

1859–1861. Kunszentmártonban káplán.

1861. november 9-től 1872-ig Jászberényben káplán.

1872–1883. Jászberényben plébános. (1878. július 18-tól, ötévi betegsége alatt Tersztyánszky Dezső adminisztrátor helyettesítette.)

Meghalt Jászberényben 1883. június 8-án, életének 57., papságának 29. évében szélhűdésben, szentségekkel ellátva. Lakása Jászberény VI. plébánia. Temette nagyfőméltóságú Főtisztelendő Töröcsik József patai főesperes, jászárokszallási plébános, sub infula (püspöksüvegben).²

Farkas Péter halála után a város előljárósága a polgári átalakulás folyamatában a közigazgatási változások miatt nem sürgette a plébánosi állás betöltését, annál is inkább, mert az utódnak esélyes Gyurka József káplán már 11 év óta jelen volt a város és az egyházközség életében, és a plébániai feladatok ellátásában is nagy gyakorlatot szerzett, még ha ideiglenes is volt a megbízatása. A huzavona oka abban rejlett, hogy a város és a kinevező érsek között nem volt egyetértés a kinevezendő plébános személyét illetően. Végül Bartakovics Béla egri érsek 1872. május 14-én a város jelölése alapján Gyurka József helyi káplánt kinevezte a Jászberényi főtemplom plébánosának.³

A beiktatásának részleteit az Egri Egyházmegyei Közlöny K. F. nevű jászberényi tudósítója után közölte: „Jász-Berény. 1872. november 17-én történt meg Gyurka József úr lángbuzgalmi lelkészünk ünnepélyes beiktatása. A beiktatandó reggeli 9 órakor teljes segédlet mellett Szele Gábor prépost s egri kanonok önmaga jobbján lépett a zsúfolásig megtelt nagytemplom főoltárához, őt hűn szeretett népe elé. „Veni Sancte” után a beiktató prépost úr – kire oly büszkén s annyi lelkesedéssel tekint e nemes város – szót emelt, s előbb kedves méltósággal beszélvén a papság isteni küldetéséről, miután a beiktatási okmányt felolvastatá, átnyújtá az ünnepeltnek a lelkipásztorság jelvényeit, a kulcsokat, a szertartáskönyvet s az evangéliumot. Most a hitvallás és az eskü következett. Hangoosan kezdé meg azt a buzgó plébánosunk, míg utóbb a pillanat szentségétől áthatva, mélyen, majdnem könnyekig érzékenyedve mondá: „Isten engem úgy segéljen s e szent evangélium!” Erre hű nyájához fordult, s igazán remek beszédben szólott azon szent viszonyról, mely ez órában közte s kedves hívei között köttetett, különösen pedig igen szépen kiemelé, miszerint jól tudja, hogy új, nagy horderejű hivatalában sok harcot kell harcolnia, de a legerősebb s legszebb elszántsággal kész leend bármikor is az igazság, vallás és egyház érdekében sikra szállni. E beszéddel kapcsolatban mély háláját s köszönetét fejezé ki kegyelmes főpásztorának, a nemes kegyuraságnak s a beiktató prépost-kanonok úrnak. Erre a „Te Deum” s a beiktatott szentmiséje következett. Nem hagyhatom szó nélkül, hogy a szép templomi zene mindnyájunkat kedvesen lepett meg, mi a sok szép tulajdonaikról ismeretes Reisner és Palotássy urak érdeme. K.F. „⁴

Gyurka József szolgálati idején Trefort Ágoston volt a vallás- és közoktatásügyi miniszter (1872–1888), s erre az időre esett a tanügyi reformja mellett sok egyéb intézkedés is, ami negatív hatással volt az egyház működésére. A legsúlyosabbnak, legjelentősebbnek ezek közül minden bizonnyal az állam és az egyház hatalmának szétválasztása bizonyult, s ehhez társult még jó néhány intézkedése, mint pl. a polgári házasságok bevezetése, ami az egyházak adminisztratív monopóliumának megtörését jelentette a családokkal összefüggésben, lehetővé tette a házasság felbontását, továbbá állami kézbe vette az anyakönyvezést és a gyermekek vallásának szabályozását. A korszakot a különböző vallásfelekezetek egyenjogúsításáért folytatott harcok is jellemezték. Erősen szabályozták a felekezeti iskolák működését és felügyeletét,⁵ ezzel beleszóltak az egyházak belügyeibe.

¹ Jászberény halotti anyakönyv XII. köt. 159. lap. 284. bejegyzés.

² Uo. XII. köt. 159. lap. 284. bejegyzés.

³ SUGÁRNÉ, Papválasztások Jászberényben. In. Jászsági Évkönyv 2002. 275. p.

⁴ EEK. 1872. december 1. 23. sz. 213. p.

⁵ BALOGH–GERGELY, 1993. 1790–1992. 109. p.

Természetes volt, hogy ez ellenérzést váltott ki az egyház, elsősorban a katolikus egyház részéről, mert a jogok csorbítása őket érintette a leginkább.

Gyurka József már fiatalon sem rejtette véka alá meggyőződését, ellenérzéseit az állami intézkedésekkel kapcsolatban. Már káplán korában népszerű ember lehetett hívei körében, az országos választások alkalmával a kedélyeket nem csendesítette, inkább izgatta a népet. Ezért elmarasztalta az érsek, erről tanúskodik Farkas Péter plébánosnak saját kezűleg írt levele „... a választások alkalmával kövesse ugyan a meggyőződését, de kitűnő kortesi szereppel ne izgassa a népet. ... stb.”. Nem mindenhol becsülték és kedvelték Gyurka József személyét, mert erősen ellenzéki lehetett, alkalmanként zsinóros magyar kabátot viselt. Ennek ellenére az érsek három év múlva kinevezte plébánosnak Jászberénybe.⁶

Egy év múlva, „1873. június közepén a városban kitört a kolera, és hallatlan módon dühöngött. A járvány 4–5 óra alatt kioltotta az életet. Harangzúgástól volt hangos a város. A világi lelkészek és a ferences szerzetesek karingbe öltözve járták a betegeket és látták el őket. Az elhaltak nagy száma miatt a szokott módon nem tudták elvégezni a templomokban a gyászszertartást.” Volt olyan ház, ahol mindenki meghalt.⁷ A veszteség összesen 321 fő volt, ami tragikusan nagy szám.⁸

Gyurka József nem volt elfogult más vallási felekezetbeli társaival szemben sem, Büchler Áron kerületi főrabbi családjának nélkülözését istenfélő alázattal figyelte, és 1872-ben a rabbi anyagi helyzetének javítására eredményes társadalmi mozgalmat indított. Személyesen ő fordult a rabbi hittársaihoz, hogy „igyekezzenek segíteni lelki vezetőjünkön”.⁹

1875-ben ő adott engedélyt a homoki temető létesítésére.¹⁰

3. db. / Kovács Mihály nővé, ki saját úgynevezett homoki széli birtokából mely Jászberénytől három órányi távolvagra esik 400. ömnyi tért örök és megmúlhatatlan joggal a jászberényi községi egyházi községnek ajándékozott, a mint erről az A. D. és C. alatt ide csatolt okmányok tanuskodnak.

E tét a nevezett hívek által már körül is árkoltatott, sőt egy fakerecsét is állítottatott oda a Megjéltónak vaslemexre fűtött kéjével.

Most oxiránt bitorzkodnaim Nagy-méltóságod Kegyes úriyari színe elé járulni, miszerént nekem előlírtának Kegyesen megengedni méltóztatniuk, hogy amia temető helynek kijelölt tért a kéreccettel együtt egyházi szertartással megszentelhessem a nevezett hívek nagy ötömére.

Mely kéresem alovatos ismétlése mellett, vállomni nem tudó hódolattal maradok

Nagy-méltóságodnak
Jászberény, 1875. június hó 5. én
legkisebb szolgálója
Gyurka József
jászberényi plébános.

Az érsekhez a homoki temető felszentelése iránt írt kérelme

⁶ SÁROS, 2002. 163. p.

⁷ SZÁNTÓ, 1974. 160. p.

⁸ Uo. 202. p.

⁹ SUGÁRNÉ, 2003. 56. p.

¹⁰ Homoki temető létesítési engedélye JMTDT.

Papi munkája mellett hasznos helytörténeti és műemlékvédelmi munkát is végzett. A plébánia régi irattárában füzetekbe írt oklevelek és egyéb iratok kézirásos másolatát találta meg Gyenes Pál káplán (1881–1992) Gyurka plébánostól, amelyek 1872 nyaráról származtak. Ezekre Gyenes káplán ceruzával ráírta az iratok rövid tartalmát és azt, hogy „Gyurka irat”. . . . Az iratok többsége a jászok régi életéből való, részben II. Rákóczi Ferenc idejében és utána készült okmányok, levelek, rendeletek, stb. másolatai.

Gyurka József nagy érdeme, hogy megírta a templom történetét *A jászberényi plébániatemplom története* címen. (Tanulmánya nyomtatásban is megjelent. Egri Egyházmegyei Közlöny 1878. november 1. 21. szám.) Adatait az akkor még meglévő *Historia Domusból* vette, amelyből így sok adatot megmentett.¹¹

Elkezdte a nagy terve megvalósítását, amelynek címe: *Berény a jászok főszékhelye* történeti képeinek albuma. A dolgozatát tudományos igénnyel indította. E nagy művéből két részlet jelent meg az Egri Egyházmegyei Közlönyben. (1878. *A jászberényi plébániai templom története*, 1879. *A jászberényi kápolnák, szent szobrok, keresztek, temetők*).¹² Nagy kár, hogy munkáját nem tudta befejezni, mert az agyvérzése utáni egészségi állapota miatt 1878. július 18-án a jászberényi törvényszék gyámság alá helyezte. A plébánosi teendőik ellátására Tersztyánszky Dezső adminisztrátort nevezte ki az érsek atya.¹³

1880. február 23-án megalakult a jászberényi Katolikus Legényegylet. Tiszteletbeli fővédnöke gróf Apponyi Albert lett.¹⁴

Még Gyurka József életében, de már Tersztyánszky Dezső adminisztrátorsága alatt 1882-ben megünnepelték a templom építésének 100. évfordulóját.

A nyolcvanas évek lázas munkát hoztak a templom életében. 1881-ben megjavították a templom rozszant tetőzetét.¹⁵ 1882. október 21-én megrendelték a főoltárképet.¹⁶ 1882/83-ban négy villámhárítót szereltek fel a templomra és a toronyra.¹⁷ Tervezték a templom nagy, mindenre kiterjedő felújítását, amelyet végül csak 1887-ben, Koncz Menyhért plébános idejében kezdtek el.¹⁸

Még Gyurka József életében, 1883. május 16-án jelentés készült a templom anyagi és egyéb helyzetéről a biztosításhoz. „Az első általános nagy biztosító társulatnál kellő becsértékben biztosítva vannak az alábbiak:

A templom tőkéje 7996 fr. Elmaradt kamat 344 fr. Készpénz 326 fr. Oltárképalap 12 fr.

Van a város és a kamarilla 21 kő, 5 falkereszt, ezekből 13 alapítvánnyal ellátva.

Szobor van 11, egy alapítvánnyal ellátva. Az alapítványokat a város kezeli, az oltáralap kivételével, mely az egri aijt (!) alap pénztárában van.

A plébánia kívül rongálódik, belől javítandó állapotban van.

A szentkúti templom jó karban van.

Plébános Gyurka József, qvadritora Tersztyánszky Dezső, két év óta működik, pontosan viszi a hivatalát.

Segédlelkészek: Halász János 8 éves, Gyenes Pál 9 éves, Pálffy János 8 éves felszentelt papok.

Szolgaszemélyzet: egy szakácsnő, három nő és egy férficseléd – valamennyi jó erkölcsű. Kántor Beleznay Móric.

A főtemplom kívül belül igazítást igényel. Ruházata minden színben elégséges, folyó évben beszereztetett három templomzászló és Gyenes Pál káplán adományozása útján egy ereklyetartó szent Keresztje ereklyéjével Oltáriszentség 14 naponként megújítatik, az öröklámpa folyton ég. Az anyakönyveket rendben vezetik. A főpásztori körleveleket olvassák, melyek bekötve a plébánia könyvtárában tartatnak.¹⁹

Gyurka József jászberényi plébános több évig tartó súlyos betegség s a haldoklók szentségeinek ájtatos felvétele után, „1883. június hó 8-án reggeli 6 1/2 órakor az Úrban elhunyt”. Hült tetemeit folyó hó 9-én délután 4 órakor tették örök nyugalomra a Fehértói temetőbe. Az Egri Egyházmegyei Közlöny idézi a Jászberény és Vidéke cikkét: *Gyurka József meghalt. Elveszett benne egy nemesen gondolkozó és érző emberbarát; elveszett benne egy önfeláldozó akarat és tetterő; elveszett benne egy igazi jó lelkiatya, ki a hozzá közeledőket nemcsak nyájas modorával, és hivatásához hűen kenetteljes szavaival vigasztalta; hanem anyagilag is segítette nemes áldozatkészsége folytán. [...] „Jászok történeté”-vel – örökitette volna meg nevét és nevünket, mely tanulmány volt legnagyobb lelki élve, s törekvő lelkének lelegeleveníbb tápláléka. Tartózkodási vágyainak e Jeruzsálemét, Jász-Berényt tekintette másik születési helyének.... A polgári jogok gyakorlásának viharaiiban ott láttuk mindig a közkedvességű papot, ott hallatta a jogharcosok közepett buzdító szavait [...] A ravatal felett állva a benső megindulás hangján rebegjük: Nyugodjék békével!”²⁰*

¹¹ SÁROS, 2002. 164. p.

¹² KONCZ, 1892. 101. p.; Szinnyei <http://mek.oszk.hu/03600/03630/html/>

¹³ JMTD 89.32.2. 1883.

¹⁴ BALOGH–GERGELY, 1993.105. p.

¹⁵ JMTD 88 271. 1

¹⁶ JMTD 88 272.

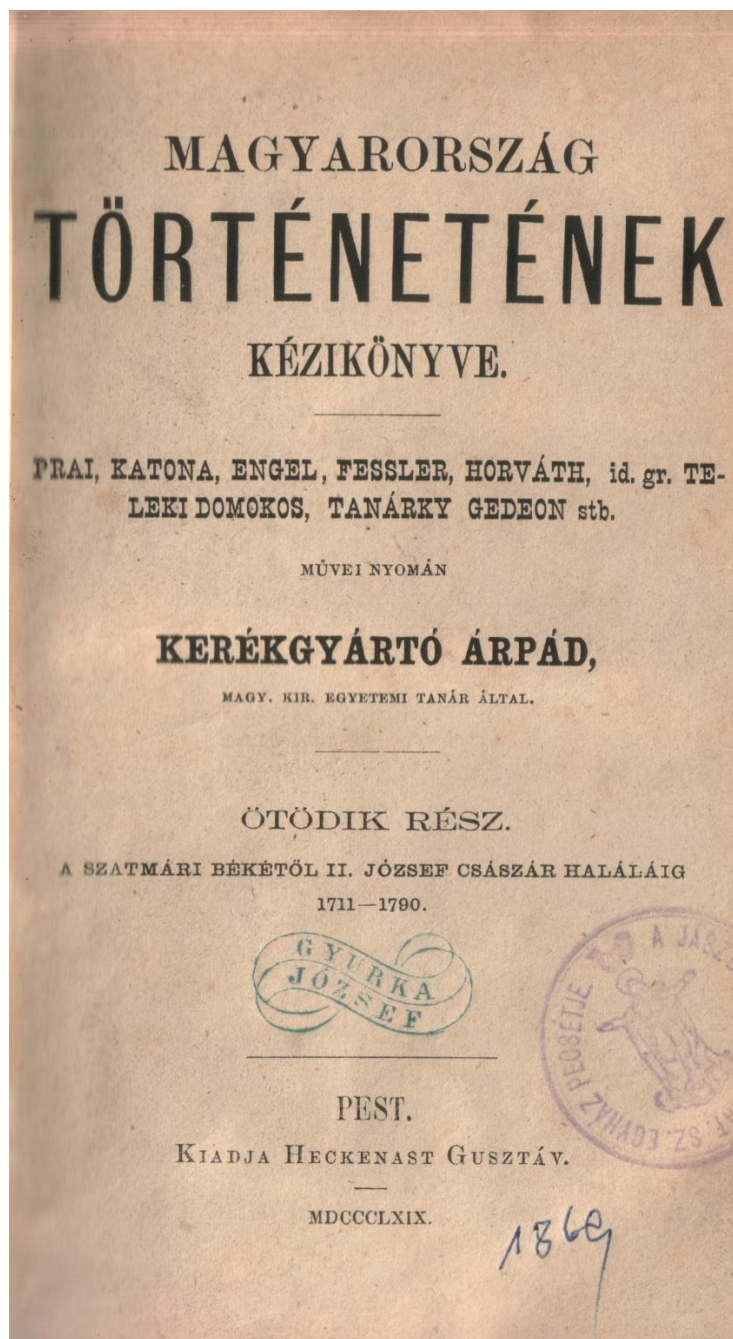
¹⁷ SÁROS, 2002. 172. p.

¹⁸ Uo. 104–109. p.

¹⁹ Feljegyzés a biztosításhoz 1883. május 16-án. JMTDT.

²⁰ EEK. 1882. 06. 16. 104. p.

A meleg hangú méltatás ellenére a város előljárósága nem felejtette el Gyurka József ellenzéki korteskedéseit, ahogy Gyenes Pál káplán feljegyzéseiből értesülhetünk: 1883. június 9. Gyurka József temetésének napja... tegnap reggel ½ 7-kor meghalt plébánosnak lélekváltság harangja helyett a nagyharanggal csendítenek háromszor. Felravatalozása a Rozália kápolnában volt. Innét vitték el a Fehértói temetőbe, ott temették el a kereszt előtt pár ölnyre kissé jobb felé. A kálvinista pap, Kálmán János, minden felszólítás nélkül naponta meghúzatta a kálvinista templom harangjait a holtan fekvő rk. plébános tiszteletére. Beszéd nem volt sem a temetésnél, sem a sírnál „alsóbb rendű városi képviselők vitték a fáklyákat s a temetőbe a testet, a városi darabontok ki voltak rukkolva.”.

A Gyurka könyvek egyike, névjegyével ellátva

Tersztyánszky Dezső adminisztrátor tulajdonába került Gyurka József könyvtára, azonban ő ezeket a jászberényi plébániának adományozta. Kérte, hogy azokat elkülönítve, külön szekrénybe helyezték el, „*Gyurka József volt jászberényi lelkész könyvtára*” néven kezeltessék. Összesen 166 művet tartalmazott 244 kötetben.²¹ A teljes lista megtalálható a Jász Múzeum dokumentációs anyagában. Könyveibe névbélyegzőt nyomott, így azok könnyen azonosíthatók. Könyvtára mára már szétszóródott, néhány példány található csupán a plébánia könyvei között.²²

Gyurka József síremléke a Fehértói temető védett sírkertjében

---

²¹ SÁROS, 2002. 159, 164. p.

²² JMTD 89.32.2. 1883.

Nádasi TERSZTYÁNSZKY DEZSŐ adminisztrátor
(1879–1883)

Született Pusztaberkiben 1843. február 2-án. Pappá szentelték 1867. augusztus 11-én.

1867–1868. Erdőkövesden káplán.

1868–1869. Hevesen káplán.

1869–1871. Bodonyban káplán.

1871–1872. Diósgyőrben káplán.

1872–1873. Egerszalókon káplán.

1873–1879. Egerben főszékesegyházi karkáplán, belvárosi hitoktató és a Foglárintézet aligazgatója.

1879. augusztus 14-től 1883. június 8-ig Jászberényben a betegeskedő Gyurka József helyett a jászberényi plébániai ügyeit is vezette.²³

1883-ban a jászberényi szolgálata után rövid ideig Kapócs-Apáthin lelkész.

1883–1884. Szendrőn plébános²⁴ (Jászberényből esperesként vörös övvel, Samassa érsek rendelkezése folytán Szendrőbe ment.)

1884–1913. Fényeslitkén plébános.²⁵

1883-tól a szendrői kerület esperese.

1884-től a kisvárdai kerületi esperes.

Fényeslitkén halt meg 1913. március 26-én,²⁶ életének 71. papságának 46. évében.²⁷

Tersztyánszky Zsigmond 1848-49-es honvédtuszárnagy és sipeki Balás Izabella fia.²⁸

Csoportkép: Tersztyánszky Dezső ül középen, mint adminisztrátor
Mögötte három káplánja: Halász János, Gyenes Pál és Danderer Ferenc

Tersztyánszky Dezső Jászberényben Gyurka József betegsége idején látta el a plébániai feladatokat. Gyurka József halálával a

²³ <http://mek.oszk.hu/03600/03630/html/>

²⁴ <http://lexikon.katolikus.hu/Szendrő.html>

²⁵ Schem. 1884–1913.

²⁶ Gyenes album. NBFPI.

²⁷ Schem. 1913.

²⁸ http://hu.wikipedia.org/wiki/Tersztyánszky_Dezső

Írásai jelentek meg a következő lapokban: Pesti Napló, Eger, Népiskolai Tanügy, Népiskola és a Turul.
*Munkája: Nádas Tersztyánszky család. I. rész. 20 okmánnyal és 6 leszármazási táblával. Nyíregyháza, 1901.*²⁹

A könyv borítója

Elhunytáról szóló nekrológból:

*„A kisvárdai egyházkerületi papság úgy a maga, mint a rokonság nevében mélyen elszomorodott szívvel tudatja, hogy nádas Tersztyánszky Dezső fényeslitkei plébános, kerületi esperes életének 71. áldozó papaságának 46. évében, 1913. március hó 26-án reggel 6 óraker hirtelen elhunyt. Temetése március 28-án délelőtt 10 óraker az engesztelő szentmise áldozat bemutatása után lesz. ... A Szabolcs megyében köztisztelet és szeretetben élő plébánosnak halála általános részvétet keltett.”*³⁰

²⁹ <http://lexikon.katolikus.hu/Tersztyánszky.html>

³⁰ EEK. 1913. ápr. 1. 56. p.